UDK: 338.48:502.3(575.1)

EKOTURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA KITOB GEOLOGIYA MILLIY TABIAT BOG‘INING O‘RNI

Kudratov Gulam Donayevich
Qarshi davlat universiteti o’qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada Qashqadaryo viloyatida joylashgan Kitob geologiya milliy tabiat bog‘ining ekoturizmni rivojlantirishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Hududning geologik, biologik va rekreatsion resurslari, ekoturistik salohiyati hamda hududiy rivojlanishdagi o‘rni ilmiy jihatdan baholangan. Shuningdek, bog‘ning geoturizmni rivojlantirishdagi imkoniyatlari, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari Kitob geologiya milliy tabiat bog‘ining O‘zbekistonda barqaror turizmni rivojlantirishdagi muhim obyektlardan biri ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: ekoturizm, geoturizm, Kitob geologiya milliy tabiat bog‘i, biologik xilma-xillik, muhofaza etiladigan tabiiy hududlar, barqaror rivojlanish, Qashqadaryo viloyati.

МЕСТО КНИЖНОГО ГЕОЛОГИЧЕСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДНОГО ПАРКА В РАЗВИТИИ ЭКОТУРИЗМА

Кудратов Гулам Донаевич
Преподаватель Каршского государственного университета

Аннотация. В статье проанализирована роль Китабского геологического национального природного парка в развитии экотуризма в Кашкадарьинской области. Рассмотрены геологические, биологические и рекреационные ресурсы территории, а также её туристический потенциал. Особое внимание уделено перспективам развития геотуризма и сохранению природного наследия.

Ключевые слова: экотуризм, геотуризм, национальный природный парк, биоразнообразие, устойчивое развитие, охраняемые природные территории.

THE ROLE OF THE KITOB GEOLOGICAL NATIONAL NATURE PARK IN THE DEVELOPMENT OF ECOTOURISM

Kudratov Gulam Donayevich
Lecturer at Karshi State University

Abstract. The article analyzes the role of Kitob Geological National Nature Park in the development of ecotourism in Kashkadarya region. Geological, biological and recreational resources of the territory, as well as its tourism potential, are assessed. Special attention is paid to the prospects of geotourism development and conservation of natural heritage.

Keywords: ecotourism, geotourism, national nature park, biodiversity, sustainable development, protected natural areas.

Kirish. Hozirgi paytda ekoturizm turizm industriyasining eng istiqbolli va tez rivojlanib borayotgan yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ekoturizmning asosiy maqsadi tabiatga mas'uliyatli sayohatlarni tashkil etish orqali tabiatni muhofaza qilish, mahalliy aholining farovonligini oshirish hamda ekologik ta'lim va tarbiyani tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo’lishni rivojlantirishdan iborat. Jahon Turizm Tashkiloti ma'lumotlariga ko‘ra, ekologik turizmning iqtisodiyotdagi ulushi so’ngi yilga ortib bormoqda va ko‘plab mamlakatlarda muhim tarmoqlaridan biriga aylanmoqda.

O‘zbekistonda ham ekoturizmni rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mamlakat hududi tabiatning go’zal manzaralari alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlari, milliy bog‘lari, qo‘riqxonalar va biosfera rezervatlari ekoturizmni rivojlantirish uchun juda katta imkoniyatlarga ega ekanligini ko;rsatadi. Ana shunday tabiiy hududlardan biri Kitob geologiya milliy tabiat bog‘idir.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda Kitob geologiya milliy tabiat bog‘ining ekoturistik salohiyatini baholashda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, statistik ma'lumotlarni umumlashtirish va ilmiy adabiyotlar tahlili usullaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini ekoturizm, geoturizm va muhofaza etiladigan tabiiy hududlar faoliyatiga oid ilmiy manbalar tashkil etdi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasining turizm va ekologiya sohasidagi normativ-huquqiy hujjatlari ham o‘rganildi.

Tadqiqot davomida hududning tabiiy-geografik xususiyatlari, geologik yodgorliklari, biologik xilma-xilligi va rekreatsion resurslari tahlil qilinib, ularning ekoturizmni rivojlantirishdagi o’rni baholandi. Bundan tashqari, mahalliy va xorijiy tajribalar asosida hududda ekoturizmni rivojlantirish imkoniyarlari va mavjud muammolar aniqlandi.

Natijalar va muhokama. Kitob geologiya milliy tabiat bog‘ining tabiiy resurslari. Kitob geologiya milliy tabiat bog‘i Qashqadaryo viloyatining Kitob tumanida joylashgan bo‘lib, O‘zbekistonning noyob tabiiy hududlaridan biri hisoblanadi. Hudud Zarafshon tizmasining janubi-g‘arbiy qismida joylashgan bo‘lib, tog‘li relyef, boy flora va fauna hamda geologik yodgorliklarga ega. Bog‘ning asosiy ahamiyati uning geologik merosi bilan bog‘liq. Hududda paleozoy erasiga mansub geologik qatlamlar saqlanib qolgan bo‘lib, ular Yer tarixining millionlab yillik rivojlanish bosqichlarini o‘rganishda muhim ilmiy ahamiyatga ega. Mazkur geologik obyektlar xalqaro ilmiy hamjamiyat tomonidan ham e'tirof etilgan. Hududda archazorlar, bodomzorlar, pista va boshqa tog‘ o‘simliklari keng tarqalgan. Hayvonot dunyosida esa tog‘ echkisi, bo‘ri, tulki, qushlarning ko‘plab turlari va boshqa yovvoyi hayvonlar uchraydi. Bu esa biologik xilma-xillikni saqlash bilan birga ekoturizmni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Ekoturistik salohiyat Kitob geologiya milliy tabiat bog‘i ekoturizmning bir necha yo‘nalishlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega: geoturizm; trekking va piyoda sayohatlar; ilmiy turizm; ekologik ekskursiyalar; foto-turizm; qushlarni kuzatish turizmi; ta'limiy turizm. Ayniqsa geoturizm yo‘nalishi hududning asosiy ustunliklaridan biri hisoblanadi. Geoturizm sayyohlarga geologik yodgorliklar bilan tanishish, Yer tarixini o‘rganish va tabiiy jarayonlarni kuzatish imkonini beradi. Bu esa hududning boshqa turistik obyektlardan ajralib turishini ta'minlaydi. So‘nggi yillarda bog‘ hududida turizm infratuzilmasini yaxshilash, ekologik yo‘laklar tashkil etish va tashrif buyuruvchilar uchun qulay sharoitlar yaratish bo‘yicha bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Natijada hududga tashrif buyuruvchi turistlar soni ortib bormoqda. Qo’riqxonaning dala bazasi Xo’jaqo’rg’on soyi etagida joylashgan bo’lib bu yerda 150 kishilik majlislar zali, ishchi xonalar, kimyoviy va fotolaboratoriyalar, poleontologiya hamda biologiya muzeylariga idora mavjud. Shunengdek,2 kishilik xonalarga ega 2 ta yotoqxona, 1 ta mehmonxona, oshxona va hodimlar uchun uylar joylashgan.

Qo’riqxona hududini Obi-Safit, Xo’jaqo’rg’on, Zin-zilbog’, Novobog’,Xushnova, Qizilolma va boshqa soylar bo’lib, bu yerda go’zal tabiatli har-xil daralarni hosil qilgan. Qo’riqxonaning sharqiy qismi tog’li hududlarga hos bo’lmagan o’zgacha manzarali Shirdoq darasiga borib taqaladi va u yerdan baland Hisor tog’lari va muqaddas Xazrati Sulton ota cho’qqisi ko’rinadi.

Stratigrafik kesmalarga tosh yo’llar, kesmalarni ko’zatish uchun esa so’qmoqlar va ko’zatuv maydonlari qilingan.

Hudud iqtisodiyotiga ta'siri. Ekoturizmning rivojlanishi mahalliy aholi uchun yangi ish o‘rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Turistik xizmatlar, mehmon uylari, transport, ovqatlanish va hunarmandchilik faoliyati orqali aholining daromad manbalari kengayadi. Shuningdek, ekoturizmning rivojlanishi mahalliy aholining tabiatni muhofaza qilishga bo‘lgan mas'uliyatini oshiradi. Tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik madaniyatni shakllantirish orqali hududning barqaror rivojlanishiga erishish mumkin.

Mavjud muammolar. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, hududda ekoturizmni rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan ayrim muammolar ham mavjud:

turistik infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi; ayrim yo‘nalishlarda transport xizmatlarining cheklanganligi;

malakali gid-ekskursovodlar sonining kamligi; hududning xalqaro miqyosda yetarli darajada targ‘ib qilinmaganligi;

ekologik monitoring tizimining takomillashtirishga muhtojligi. Mazkur muammolarni bartaraf etish orqali ushbu milliy bog‘ning ekoturistik jozibadorligini yanada oshirish mumkin.

Rivojlantirish istiqbollari . Kelgusida Kitob geologiya milliy tabiat bog‘ida quyidagi yo‘nalishlarni rivojlantirish maqsadga muvofiq hisoblanadi:
Geoturizm marshrutlarini kengaytirish.
Ekologik ta'lim markazlarini tashkil etish.
Mahalliy aholini turizm faoliyatiga keng jalb qilish.
Xalqaro geoturizm dasturlarida faol ishtirok etish.
Raqamli marketing va reklama faoliyatini kuchaytirish.
Ekologik monitoring tizimini takomillashtirish.

Xulosa. Kitob geologiya milliy tabiat bog‘i O‘zbekistonning noyob geologik va ekologik meros obyektlaridan biri hisoblanadi. Uning tabiiy resurslari, biologik xilma-xilligi va geologik yodgorliklari hududda ekoturizmni rivojlantirish uchun katta imkoniyat yaratadi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bog‘ning ekoturistik salohiyatidan samarali foydalanish Qashqadaryo viloyatining turizm sohasini rivojlantirish, aholi bandligini ta'minlash va tabiiy resurslarni muhofaza qilishga xizmat qiladi. Shu bois, Kitob geologiya milliy tabiat bog‘ida ekoturizmni rivojlantirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish, infratuzilmani yaxshilash va xalqaro tajribalarni joriy etish hududning barqaror rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-iyundagi PQ-4766-son qarori.
2.Hamidov A. O‘zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish istiqbollari. – Toshkent, 2022.
3.Xaitov O., Rasulov A. Turizm geografiyasi. – Toshkent: Fan, 2019.
4.Mirzayev T. Ekoturizm asoslari. – Toshkent, 2021.
5.Norboyev A. O‘zbekistonning alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlari. – Toshkent, 2023.
6.UN Tourism. Sustainable Tourism Development Reports. Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi ma'lumotlari.